

УДК 2.28; 32.32

ЧУПРІЙ Леонід – доктор політичних наук, професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін, Державний податковий університет, 31, вул. Університетська, м. Ірпінь, Україна, індекс 08205, головний науковий співробітник, Інститут соціально-правових та політичних досліджень імені О. Яременка», 9, вул. Пирогова, м. Київ, Україна, індекс 01601 (chupriy2006@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>

ЛЬОВКІНА Олена – доктор філософських наук, професор, кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін, Державний податковий університет, 31, вул. Університетська, м. Ірпінь, Україна, індекс 08205 (peggy@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2440-0143>

ДАЛЕКОРЕЙ Арсеній – аспірант кафедри соціології та соціальної роботи, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», 3, пл. Народна, м. Ужгород, Україна, індекс 88000 (arsen199515@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6103-3254>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.49.12>

Бібліографічний опис статті: Чупрій, Л., Льовкіна, О., Далекорей, А. (2024). Інновації в релігійному житті України: релігійне протистояння в умовах повномасштабної російської агресії. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, № 49, 173–185, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.49.12>

ІННОВАЦІЇ В РЕЛІГІЙНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ: РЕЛІГІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ В УМОВАХ ПОВНОМАШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Анотація. Метою статті є дослідження особливостей впливу релігійного чинника, зокрема діяльності Російської православної церкви, Української православної церкви МП на українське населення в умовах російської агресії. **Методологічну основу дослідження** складуть загальнонаукові методи (аналізу, синтезу, логічний, системний, абстрагування тощо) із залученням методів дедуції, індукції, проблемної

хронологізації, класифікації і критики джерел, конкретно-пошукового, порівняльно-історичного, ретроспективного, що дасть можливість створити репрезентативний, достовірний джерельний комплекс дослідження. **Наукова новизна** полягає в дослідженні особливостей прояву релігійного чинника в умовах повномасштабного російського вторгнення. Зокрема зазначається, що в умовах посилення зовнішніх загроз зокрема повномасштабного російського вторгнення відбувається певна функціональна трансформація релігії, яка спрямовується на виконання насамперед ціннісноформуючих, суспільноконсолідуючих та безпекових функцій. **Висновки.** В статті підкреслено, що в умовах російської агресії Українська православна церква МП та РПЦ несуть значну загрозу національній безпеці нашої країни, виконуючи деструктивні функції та намагаючись дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію всередині країни. Акцентовано увагу на тому, що для протидії деструктивним проявам Української православної церкви МП, Верховна Рада України прийняла законопроект, спрямований на усунення ризиків для національної безпеки з боку релігійних організацій, які підтримують зв'язки з росією, оскільки він містить норми, що забороняють українським релігійним організаціям належати до релігійних організацій, які мають місцезнаходження або керівний центр у країні, що здійснює збройну агресію проти України.

Ключові слова: релігія, повномасштабне російське вторгнення, «руській мір», Російська православна церква, Українська православна церква МП.

CHUPRIY Leonid – Doctor of Political Sciences, Professor at the Department of Psychology, Pedagogy and Social Sciences, State Tax University, 31, University Str., Irpin, Ukraine, postal code 08205, Chief Researcher, Scientific Research Center "Institute of Socio-Legal and Political Research named after O. Yaremenko", 9, Pyrogova str., Kyiv, Ukraine, postal code 01601 (chupriy2006@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4965-2750>

LYOVKINA Olena – Doctor of Philosophy, Professor at the Department of Psychology, Pedagogy and Social Sciences, State Tax University, 31, University str., Irpin, Ukraine, postal code 08205 (peggy@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-2440-0143>

DALEKOREY Arseniy – Graduate Student at the Department of Sociology and Social Work, Uzhhorod National University, 3, Narodna str., Uzhgorod, Ukraine, postal code 88000 (arsen199515@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-6103-3254>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.49.12>

To cite this article: Chupriy, L., Lyovkina, O., Dalekorey, A. (2024). Innovatsii v relihiinomu zhytti Ukrainy: relihiine protystoiannia v umovakh povnomashtabnoi rosiiskoi ahresii [Innovations in the religious life of Ukraine: religious opposition in the conditions of full-scale russian aggression]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filosofiiia" – Human Studies. Series of "Philosophy": a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, № 49, 173–185, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.49.12>*

INNOVATIONS IN THE RELIGIOUS LIFE OF UKRAINE: RELIGIOUS OPPOSITION IN THE CONDITIONS OF FULL-SCALE RUSSIAN AGGRESSION

Summary. *The purpose of the article is to study the peculiarities of the influence of the religious factor; in particular, the activities of the Russian Orthodox Church, the Ukrainian Orthodox Church of the Russian Orthodox Church, on the Ukrainian population in the conditions of Russian aggression. The methodological basis of the research will be general scientific methods (analysis, synthesis, logical, systematic, abstraction, etc.) with the involvement of methods of deduction, induction, problematic chronology, classification and criticism of sources, concrete-research, comparative-historical, retrospective, which will make it possible to create a representative, reliable source complex of research. Scientific novelty.* *The scientific novelty consists in the study of the peculiarities of the manifestation of the religious factor in the conditions of a full-scale Russian invasion. In particular, it is noted that in the conditions of increasing external threats, in particular, a full-scale Russian invasion, a certain functional transformation of religion is taking place, which is aimed primarily at performing value-forming, community-consolidating and security functions. Conclusions.* *The article emphasizes that*

in the conditions of Russian aggression, the Ukrainian Orthodox Church of MP poses a significant threat to the national security of our country, performing destructive functions and trying to destabilize the domestic political situation inside the country. Attention is drawn to the fact that, in order to counteract the destructive manifestations of the Ukrainian Orthodox Church of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted a draft law aimed at eliminating risks to national security from religious organizations that maintain ties with Russia, as it contains norms prohibiting Ukrainian religious organizations to belong to religious organizations that have a location or a management center in a country that carries out armed aggression against Ukraine.

Key words: *religion, full-scale Russian invasion, Russian measure, Russian Orthodox Church, Ukrainian Orthodox Church of MP.*

Постановка проблеми. Продовжується російсько-українське військове протистояння. За цей час Україна зазнала збитків більш ніж на 700 мільярдів доларів. Крім руйнувань житлової інфраструктури окупанти не зупинилися і перед знищенням пам'яток історико-культурної спадщини та релігійних споруд. За даними Міністерства культури і інформаційної політики в Україні знищено чи пошкоджено 664 пам'ятки історико-культурної спадщини. За повідомленням Інституту релігійної свободи в Україні було знищено або пошкоджено 494 церков, мечетей і синагог. Найбільше релігійних споруд було знищено в окупованих Донецькій (не менше ніж 120) та Луганській (понад 70) областях України. Значні масштаби руйнувань спостерігаються також у Київській області (70), де велися запеклі бої за оборону столиці, а також у Херсонській і Харківській областях, кожна з яких втратила понад 50 культових споруд. Більшість релігійних об'єктів, які зазнали руйнувань під час російського вторгнення, є християнськими (297), п'ять належать мусульманським громадам, і ще п'ять – юдейським. Серед постраждалих будівель 30 належать різним протестантським громадам, 21 – Православній церкві України, п'ять – Римсько-католицькій церкві, чотири – Греко-католицькій церкві, а 95 – Свідкам Єгови. (Близько 500 церков і релігійних об'єктів зруйновано, 2024).

Проте це тільки попередні дані оскільки інформація постійно надходить в ЮНЕСКО і остаточний список буде сформовано тільки після закінчення війни. Слід зазначити що напад на історичну пам'ятку, релігійну споруду, що перебуває під захистом ЮНЕСКО «Блакитний щит» є порушенням норм міжнародного права і вважається військовим злочином. Все це підтверджує той факт, що російська федерація не тільки країна-терорист і країна-агресор, а й країна-варвар, для якої немає нічого святого, яка все руйнує, в тому числі і важливі історичні пам'ятки та релігійні споруди. Російська православна церква та Українська православна церква МП виконують деструктивну та дестабілізаційну функцію в релігійному середовищі України, відтак сьогодні потрібно впроваджувати інновації, які зможуть послабити чи нівелювати цей негативний вплив, серед цих іновацій найбільш оптимальним є законодавчі нововведення, спрямовані на регулювання релігійного життя України і його захист від шкідливих російських інформаційних впливів.

Метою статті є дослідження особливостей впливу релігійного чинника зокрема діяльності Російської православної церкви, Української православної церкви МП на українське населення в умовах російської агресії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Релігійні процеси та явища, що відбуваються на території України в умовах сучасності активно досліджували такі науковці як В. Бондаренко, В. Бедь, В. Бурега, Д. Белов, М. Громовчук, В. Гаєва, М. Делеган, О. Дехтерева, В. Єленський, А. Колодний, В. Лубський, М. Оніщенко, М. Палінчак, Ю.Пайда, Є. Сабов, Г. Сергієнко, О. Стойка, С. Фенцик, П. Яроцький, Л. Ярмол інші.

Крім того, заслуговують на увагу дослідження, присвячені проблемам реалізації релігійних свобод в умовах війни М. Бабія, О. Бучми, В. Бондаренка, І. Богачевської, В. Єленського, О. Горкуші, С. Здіорука, А. Колодного, М. Кирюшка, П. Косухи, О. Недавньої, О. Сагана, М. Рибачука, В. Титаренко, О. Уткіна, П. Павленка, В. Токмана, Л. Філіпович, П. Яроцького, О. Шуби.

Основний матеріал. Аналізуючи повномасштабне вторгнення російської федерації до України слід також враховувати релігійний чинник, оскільки релігійні інституції, зокрема Російська православна церква, Українська православна церква МП

активно поширюють ідеї «руського міра» та важливість «повернення ісконно руських земель», до яких й належить, з їхньої точки зору, й територія України. Ця концепція включає в себе ідею, що території, які колись були під контролем Москви, але втрачені на певний період, все одно залишаються «споконвічно російськими» і їх потрібно обов'язково повернути у склад росії.

В даному контексті ми повинні проаналізувати ключові функції релігії і трансформацію її соціального впливу в умовах російської агресії.

Слід відзначити провідну роль релігійного чинника в таких складових політичного процесу як утвердження незалежності, забезпечення державної цілісності й перспективного розвитку України; утвердження статусу та покращення іміджу України на світовій арені; утвердження високої культури міжетнічного спілкування; досягнення консенсусу та злагоди в українському суспільстві тощо (Гай-Нижник, Чупрій, 2014, с. 466).

Слід відмітити, що в Україні вже історично склалося, що релігія як соціальний інститут активно сприяла консолідації українського етносу, зміцненню моральних засад суспільства та забезпеченню суспільної стабільності і солідарності. Як ми знаємо, саме православ'я завжди було одним із ключових чинників формвання української національної ідентичності. З часів козацтва та під керівництвом українського гетьмана Б. Хмельницького захист православних цінностей був одним із головних гасел національно-визвольних змагань українського народу, з яким він виборював свою державність.

Проте в умовах посилення зовнішніх загроз зокрема повномасштабного російського вторгнення відбувається певна функціональна трансформація релігії, яка спрямовується на виконання насамперед ціннісноформуючих, суспільноконсолідуючих та безпекових функцій, оскільки сьогодні Українська православна церква МП несе значну загрозу національній безпеці нашої країни, виконуючи деструктивні функції та намагаючись дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію всередині країни. Крім того вона намагаються послабити зовнішньополітичний авторитет України, поширюючи брехливі наративи серед деяких західних політиків та певних західних ЗМІ щодо нібито порушення прав християн в Україні. Особливо ця тенденція

поширилася серед республіканців США, які досить довго гальмували надання фінансової допомоги Україні. Як ми знаємо, саме республіканці є консерваторами, популяризаторами сімейних та релігійних цінностей серед громадян США і релігійна тематика для них є досить чутливою і саме на них була зосереджена головна увага російських пропагандистів, які частково досягли своєї мети, оскільки частина республіканців та їх виборців повірили в ці брехливі міфи. Зокрема один з кандидатів в президенти США Вівек Рамасвами зазначив, що гроші американських платників податків використовуються в Україні для боротьби з християнами (*Assessing Vivek Ramaswamy's Claims About Ukrain*, 2023). Інший відомий республіканець та журналіст Такер Карлсон, який брав інтерв'ю у кремлівського диктатора, також відкрито заявив, що український Президент «заборонив християнську віру у своїй країні і заарештував монахинь і священників» (*Tucker Carlson*, 2023), що взагалі не відповідає дійсності і є повною нісенітницею. Відомий американський дослідник та співробітник Капітолійського пагорба в минулому Стівен Мур, відвідав в Конгресі близько 100 офісів Республіканської партії і зазначив що близько третини республіканців вважають, що в Україні діючою владою переслідуються українські християни. Хоча це абсолютно не відповідає українським реаліям.

Україна є поліконфесійною державою. В ній нараховується близько 120 релігійних конфесій і всі вони мають право на вільне сповідання своєї віри і популяризацію релігійних цінностей, якщо вони не несуть загрози життю людини чи не порушують закони держави (*Україна поліконфесійна*, 2012, с. 24). В Україні діє Закон «Про свободу совісті і релігійні організації», який чітко декларує права і свободи релігійних інституцій і є одним із найдемократичніших у світі оскільки закріплює плюральність українського суспільства. Гарантом того що Україна була і залишається й надалі поліконфесійною країною без порушення прав і свобод віруючих людей є діюча нормативно-правова база, активна та вільна діяльність Міжцерковної Ради й інших міжконфесійних всеукраїнських об'єднань, інших громадських міжконфесійних інституцій, зокрема Міжнародної асоціації релігійних свобод, яка моніторить дотримання прав і свобод у релігійній сфері, Всеукраїнської Ради Церков і релігійних

організацій, Всеукраїнської Ради релігійних об'єднань та ін., які захищають права віруючих громадян України (Чупрій, 2013).

Розвиток і підтримка релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України чітко прописано в статті 11 Конституції України. Право на свободу світогляду і віросповідання та відокремлення Церкви і релігійних організацій України від держави також прописано в статті 11 Конституції. В статті 30 Конституції зазначено, що зв'язковою ланкою між Церквою і державою є Державний орган у справах релігії, який має забезпечувати проведення державної політики щодо релігій і церкви. А в статті 37 вказано, що діяльність політичних партій, які розпалюють релігійну ворожнечу, заборонена. Відтак нормативно-правова база України повністю захищає права і свободи віруючих громадян України.

Чому ж тоді виникають певні спекуляції в українському та міжнародному інформаційному просторі, що нібито права християн в нас масово порушуються. Знову ж таки всі ці твердження стосуються Української православної церкви Московського патріархату, яка при підтримці Російської православної церкви та російських спецслужб довгий час діяла і поки що ще діє на теренах України, популяризуючи «ідею руського міра та єдності братніх слов'янських народів, серед яких російський народ є старшим братом». В даному контексті згадаймо історію Російської православної церкви, яка була дозволена російським диктатором Й. Сталіним у 1943 році з метою консолідації російського суспільства проти німецької нацистської агресії і в той же час для контролю над віруючими, оскільки священники були під постійним наглядом спецслужб, або й напряму були агентами КДБ. До речі ця традиція прослідковується і в нинішній Російській православній церкві, очільник якої патріарх Кирил (Кирило Гундєв) є агентом КДБ, про що зазначали швейцарські журналісти після проведеного розслідування (Patriarch Kirill worked for the KGB, 2023).

Українська православна церква Московського патріархату досить довгий час діяла і продовжує діяти як частина Російської православної церкви. За інформацією Інституту дослідження війни, в 2014 році Українська православна церква підтримала вторгненню Росії в Крим і Східну Україну, надаючи певну матеріальну

підтримку російським військовим, які використовували деякі церковні будівлі у цих регіонах як військові бази, польові лікарні чи з іншою метою і ця практика продовжилася після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Українська православна церква МП нібито осудила ці події, закликаючи до миру та переговорів, висловлюючи незгоду з Патріархом Кирилом. Вона також оголосила про певні статутні зміни, які нібито свідчать про її «повну автономію та незалежність» від Російської Православної Церкви, проте на сайті останньої зазначено понад 100 членів Української Православної Церкви як членів її єпископату, відтак вона й надалі залишається складовою Російської православної церкви, яка продовжує виправдовувати загарбницьку війну росії проти України. А останнім часом Російська православна церква перейшла будь-яку моральну межу, зокрема на Всесвітньому російському народному соборі 27 березня 2024 назвала агресію росії проти України «священною війною», виправдовуючи будь-які злочини російських військовослужбовців на українських територіях, навпаки називаючи їх визволителями і обіцяючи після смерті пробачення всіх гріхів. Вона також чітко зазначила, що вся територія України повинна перебувати в зоні виключного впливу росії чим свідомо закликала до порушення принципів суверенітету та територіальної цілісності України. У своєму підсумковому документі, так званому «Наказі», «псевдоправославні російські священники», взагалі зазначили, що ця «священна війна» ведеться не тільки проти України а й проти всього колективного Заходу, який вправ у сатанізм, відтак росія – це єдина сила яка здатна врятувати світ від «наступу глобалізму і пропаганди содомських цінностей» (Чолій, 2024).

Відтак, закликаючи до вбивства українців і свідомо поширюючи брехню, Російська православна церква порушила ключові релігійні християнські заповіді і не може в подальшому взагалі називатися церквою. Представниця Центру релігійної свободи Гудзонського інституту Ніна Ші чітко акцентувала увагу на тому, що виправдання і прославлення війни російською церквою цілком логічно можна порівняти з джихадом, священною війною в ісламі, оскільки патріарх Кирил чітко пообіцяв російським військовослужбовцям, що їхня загибель на території України «змиває всі гріхи, які людина скоїла» (Культ смерті, 2024).

Щодо деструктивної діяльності Української православної церкви, то за словами голови Державної служби України з питань релігії, свободи совісті та етнополітики Віктора Єленського, близько 22 посадовців Української православної церкви були засуджені за незаконну співпрацю з Росією або інші злочини, пов'язані з російською агресією проти України. Деякі священники Української православної церкви отримали вироки за шпигунство проти України, за розповсюдження пропаганди, що закликає до повалення чинної влади. За інформацією В. Єленського, ще 72 особи, пов'язані з даною церквою, є об'єктами кримінальних проваджень або їм оголошено про підозру, серед них один із провідних діячів Української православної Церкви – митрополит УПЦ (МП) Павло, який неодноразово публічно заперечував існування України як незалежної держави, а російську збройну агресію проти України називав «громадянським конфліктом», який розпочався ще в 2014 році (WSJ: Чи є релігійна свобода в Україні, 2024).

Відтак щоб протидіяти деструктивним проявам Української православної церкви МП, Верховна Рада України прийняла законопроект, спрямований на усунення ризиків для національної безпеки з боку релігійних організацій, які підтримують зв'язки з Росією. Цей законопроект не передбачає норм, що переслідують віруючих людей чи забороняють сповідувати певну релігію. Він містить норми, що забороняють українським релігійним організаціям належати до релігійних організацій, які мають місцезнаходження або керівний центр у країні, що здійснює збройну агресію проти України, відтак він протидіє поширенню ворожої пропаганди, в тому числі матеріалів із закликами до знищення України, геноциду українського народу, а також до насильницького загарбання та окупації Росією інших держав.

Законопроект передбачає, що кожна з багатьох парафій Української православної церкви буде розглядатися індивідуально і якщо буде підтверджено її зв'язки з державою-агресором Росією, то вона втратить юридичний статус релігійної організації, але ніяких переслідувань щодо рядових прихожан чи священників не передбачається і їхні права не порушуються. Вони можуть заснувати нову релігійну організацію і подати її на реєстрацію у відповідний державний орган. Тому всі ці спекуляції

російських пропагандистів, що в Україні масово порушуються права християн, нічим не підтвержені і є брехливими.

Слід також згадати, що потребу багатьох віруючих православних українців задовольняє самоврядна Православна церква України, автономність якої п'ять років тому підтвердив, надавши Томос, Патріарх Константинопольський, який вважається «першим серед рівних» серед православних лідерів світового православ'я. Але Російська православна церква та Українська православна церква МП відмовляються визнавати Православну церкву України і вважають її розкольницькою. Багато церковних громад перейшли з Української православної церкви МП, і ця тенденція прискорилося після лютого 2022 року, повідомляє український аналітичний центр Центр Разумкова (WSJ: Чи є релігійна свобода в Україні, 2024).

Висновки. В статті підкреслено, що в умовах російської агресії Російська православна церква, Українська православна церква МП несуть значну загрозу національній безпеці нашої країни, виконуючи деструктивні функції та намагаючись дестабілізувати внутрішньополітичну ситуацію всередині країни. Акцентовано увагу на тому, що для протидії деструктивним проявам Української православної церкви МП, Верховна Рада України прийняла законопроект, спрямований на усунення ризиків для національної безпеки з боку релігійних організацій, які підтримують зв'язки з Росією, оскільки він містить норми, що забороняють українським релігійним організаціям належати до релігійних організацій, які мають місцезнаходження або керівний центр у країні, що здійснює збройну агресію проти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Близько 500 церков і релігійних об'єктів зруйновано в Україні під час війни. URL: <https://www.oikoumene.org/uk/news/500-churches-and-religious-sites-destroyed-in-ukraine-during-the-war>
2. Гай-Нижник П.П., Чупрій Л.В. Національні інтереси, національні цінності та національні цілі як структуроформуючі чинники політики національної безпеки. Гілея: науковий вісник. 2014. 84(5). С. 465–471.
3. Культ смерті як фактор об'єднання Росії. URL: <https://www.rfi.fr/uk/мiжнароднi-новини/20221109-культ-смерті-як-фактор-об-єднання-росії>
4. Україна поліконфесійна. Колективна монографія. За редакцією А.Колодного і П.Павленка. К.: Інтерсервіс, 2021. 384 с.

5. Чолій Є. Що робити зі «священною війною» Росії проти України та колективного Заходу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3851295-so-robity-zh-svasennou-vijnou-rosii-proti-ukraini-ta-kolektivnogo-zahodu.html>
6. Чупрій Л. В. Концептуальні засади політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1-2. С. 35–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2013_1-2_7
7. WSJ: Чи є релігійна свобода в Україні «під загрозою»? URL: https://risu.ua/wsj-chi-ye-religijna-svoboda-v-ukrayini-pid-zagrozoju_n147110
8. Assessing Vivek Ramaswamy's Claims About Ukraine. URL: https://news.yahoo.com/assessing-vivek-ramaswamy-claims-ukraine-220203322.html?guccounter=1&guce_referrer=
9. Tucker Carlson: Zelenskyy is an instrument of total destruction. URL: <https://www.foxnews.com/opinion/tucker-carlson-zelenskyy-instrument-total-destuction>
10. Patriarch Kirill worked for the KGB in the 1970s, Swiss media reports. URL: <https://www.euronews.com/2023/02/06/patriarch-kirill-worked-for-the-kgb-in-the-1970s-swiss-media-reports>

REFERENCES

1. Blyzko 500 tserkov i relihiinykh ob'ektiv zruinovano v Ukraini pid chas viiny. (2024). *[About 500 churches and religious objects were destroyed in Ukraine during the war]*. URL: <https://www.oikoumene.org/uk/news/500-churches-and-religious-sites-destroyed-in-ukraine-during-the-war> [in Ukrainian].
2. Hai-Nyzhnyk P.P., Chuprii L.V. (2014). Natsionalni interecy, natsionalni tsinnosti ta natsionalni tsili yak ctrukuroformuiuchi chynnyky polityky natsionalnoi bezpeky. *[National interests, national values and national goals as structuring factors of national security policy]*. Hileia: naukovyi visnyk. 84(5). S. 465-471. [in Ukrainian].
3. Kult smerti yak faktor obiednannia Rosii. (2024). *[The cult of death as a factor in the unification of Russia]*. URL: <https://www.rfi.fr/uk/mizhnarodni-novyny/20221109-kult-smerti-yak-faktor-ob-yednannia-rosii> [in Ukrainian].
4. Ukraina polikonfesiina. Kolektyvna monohrafiia (2021). *[Ukraine is polyconfessional. Collective monograph]*. Za redaktsiieiu A.Kolodnoho i P.Pavlenka. K.: Interservis. [in Ukrainian].
5. Chuprii L. V. Kontseptualni zasady polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainskoi derzhavy v humanitarnii sferi. (2013). *[Conceptual foundations of the national security policy of the Ukrainian state in the humanitarian sphere Politychnyi menedzhment]*. 2013. № 1-2. S. 35-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2013_1-2_7 2.[in Ukrainian].
6. Cholii Ye. Shcho robyty zi «sviashchennoiu viinoiu» Rosii proty Ukrainy ta kolektyvnoho Zakhodu. (2024). *[What to do with Russia's «holy war» against Ukraine and the collective West]*. URL: <https://www.ukrinform>.

ua/rubric-world/3851295-so-robiti-zi-svasennou-vijnou-rosii-proti-ukraini-ta-kolektivnogo-zahodu.html [in Ukrainian].

7. WSJ: Chy ye relihiina svoboda v Ukraini «pid zahrozoiu»? (2024). [*WSJ: Is religious freedom in Ukraine «under threat»?*] URL: https://risu.ua/wsj-chi-ye-religijna-svoboda-v-ukrayini-pid-zagrozoyu_n147110 [in Ukrainian].

8. Assessing Vivek Ramaswamys Claims About Ukraine. (2023). URL: https://news.yahoo.com/assessing-vivek-ramaswamy-claims-ukraine-220203322.html?guccounter=1&guce_referrer=

9. Tucker Carlson: Zelensky is an instrument of total destruction. (2023). URL: <https://www.foxnews.com/opinion/tucker-carlson-zelensky-instrument-total-destuction>

10. Patriarch Kirill worked for the KGB in the 1970s, Swiss media reports. (2023). URL: <https://www.euronews.com/2023/02/06/patriarch-kirill-worked-for-the-kgb-in-the-1970s-swiss-media-reports>